

Posljednji Stipančići Vjenceslav Novak

Djelo je objavljeno 1899.g. Nastalo je u završnom razdoblju Novakova stvaralaštva, a pripada među djela s tematikom senjske sredine. Prema ocjenama suvremene književne kritike, roman predstavlja vrhunac Novakovih stvaralačkih dosega, a jedan je od najboljih romana hrvatskog realizma.

Vrsta: socijalni, obiteljski, društveni, politički; tematikom je prvenstveno socijalno- psihološki, a svojim stilskim odrednicama predstavlja psihološki realizam

Tema: povijest jedne patricijske obitelji (označena u podnaslovu)

Razlozi propasti:

- a) društveni- gleda se samo na osobnu korist (Ante Stipančić želi se domoći nekih društvenih i političkih funkcija kako bi pomogao sinu), odnarođenost(Juraj)
- b) ekonomski – ne rade nego samo troše ono što su naslijedili; neracionalno trošenje
- c) etički- prevrtljivost, pokvarenost, sebičnost, bez osjećaja za narod i obitelj
- d) kulturni- odgoj, školovanje
- e) psihološki

Mjesto radnje: grad Senj

Vrijeme radnje: od zime 1834. g, preko prva dva desetljeća 19. st

Tematika: a) socijalni roman koji obuhvaća socijalno-ekonomska i društveno-politička zbivanja u Hrvatskoj

- slom i agonija senjske aristokracije viđena iz dvaju aspekata (psihološkog i socijalnog)
- uspon građanskog staleža
- hrvatski narodni i kulturni preporod
- ilirizam i njegovi odjeci u Senju
- sukob stranaca i domaćeg čovjeka
- odnarođenost, eksploatacija
- buđenje nacionalne svijesti

b) obiteljski roman _prati povijest jedne obitelji, njezin uspon i pad, s naglaskom na unutrašnjim proživljavanjima i intimnoj, psihološko-etički motiviranoj drami Stipančića

- odnos roditelja i djece
- položaj žene u patrijarhalnoj sredini
- neravnopravnost i sputanost ženske djece
- uloga obiteljskog odgoja u oblikovanju ličnosti
- utjecaj socijalne sredine
- odnarođivanje
- grčevita borba za položaj u društvu
- malograđanski mentalitet

Fabula

- Radnja romana obuhvaća prikaz obiteljskog života Stipančića, ali i sliku političkih i društvenih zbivanja i previranja u Senju, a međusobno ih povezuje promatranje intimnog i javnog života i djelovanja Ante Stipančića.
- Fabula je motivirana ekonomskim, političkim i društvenim zbivanjima, bogato razvedena u mnoštvu epizoda
- Napetost i dinamika zbivanja ostvarena je retrospektivnim izlaganjem zbivanja, kao i nizom raznovidnih stvaralačkih postupaka

Kompozicija

- 16 poglavlja organiziranih po načelu uokvirene kompozicije
- prva dva i zadnja dva poglavlja predstavljaju zaokruženu cjelinu, odnose se na sadašnjost i donose sudbinu ženskih likova u romanu
- retrospektivnim izlaganjem zbivanja, u kronološkom slijedu pisac nas iz sadašnjosti odvodi u prošlost u kojoj oživljava detalje povijesti obitelji Stipančić
- u posljednjim poglavljima romana ponovno se vraća u sadašnjost, pokazujući tragičan kraj ženskih likova romana
- sadašnje vrijeme je lirsko, subjektivno

- prošlo vrijeme je objektivno, narativno
- u kompoziciji romana ističu se **čvorišne epizode koje imaju dramsku strukturu**: Jurjevo krštenje, Lucijin sukob s ocem, Stipančićev posjet Cincaru Marku, psihički i fizički slom Ante Stipančića, smrt Ante Stipančića, Jurjev posjet majci i sestri, Lucijina ljubavna drama, Jurjevo napuštanje obitelji, Lucijina i Valpurgina smrt
- posebnu pokretačku ulogu u razvoju radnje imaju PISMA
 - Jurjeva pisma-hlaqdnoća, ravnodušnost, cinizam, otuđenost, promatračka bezosjećajnost
 - progovara o : odnosima u obitelji i utjecaju patrijarhalnog odgoja, liku Ante Stipančića, moralnoj degradaciji, nacionalnom otuđenju

Karakterizacija likova

- Različiti društveni staleži likova (patriciji, plemići, građani) bitno utječe na njihovu sudbinu
- likovi članova obitelji Stipančić su individualizirani, socijalno, psihološki i etički karakterizirani, a pisac ih određuje prikazom njihovog životnog ambijenta kroz pisma, memoarske zapise, dnevnik
- likovi javnog, političkog i društvenog života značajno su socijalno, nacionalno i ideološki karakterizirani
- psihološka i socijalna motivacija likova
- isticanje individualnih sposobnosti pojedinih likova, objašnjenje karaktera i postupaka likova genetskim i biološkim čimbenicima

Likovi

Ante Stipančić

Najistaknutiji lik u romanu, promatran u obiteljskom okruženju i kao sudionik u javnom i političkom životu. U obiteljskim odnosima dolazi do izražaja njegov kruti roditeljski autoritet, tiranski karakter, konzervativnost i patrijarhalnost, koja se naročito očituje u odnosu prema ženskim članovima obitelji. Uz to, egocentrično je zaokupljen dokazivanjem svoje patricijske superiornosti, pa zahtjeve njezina održanja nameće svim članovima obitelji, a posebno sinu - kao aprioran cilj njegova intelektualnog napredovanja. Kao sudionik javnog i političkog života Stipančić pokazuje izuzetno naglašen klasni osjećaj koji određuje njegove životne ciljeve i postupke. Sklon je sve žrtvovati pragmatičnim ciljevima osobnog prosperiteta, zbog toga sklapati nečasne kompromise, iznevjeravati zadanu riječ i odnositi se nepošteno, ne samo prema suparnicima, nego i prema suradnicima. Stipančićevo loše raspolaganje imovinom, nekritično obožavanje Jurja, politička kolebljivost, sklonost neradu i raskošnom životu dovodi do sloma svih članova obitelji.

Valpruga Stipančić

Tip pokorne i podložne žene koja ostaje posve pasivna i ograničena staleškim zahtjevima svoje sredine, a posebno svojega muža čijim se životnim načelima pokorava čak i onda kada ga više nema. Posve predana obiteljskim i majčinskim dužnostima, Valpruga teško doživljava nepravedan postupak u odgajanju djece, kao i sustavno otuđivanje Jurja koje nameće Ante Stipančić. Sustavno zatiranje Valprugine volje i osobnosti oblikovalo je njezinu fatalističku i pasivnu životnu filozofiju i pretvorilo je u tip obespravljene mučenice koja se ne usuđuje suprotstaviti ni autoritarnom mužu ni životnim nedaćama.

Osim podređenog položaja žene i majke, Valpurga predstavlja i simbol tradicije. Točnije, Valpurgina smrt ima značenje simbola: umire pod bijelom plahtom proseći, a pod bijelom plahtom, skriven, nestaje cijeli jedan svijet, stalež i bogata materijalna i duhovna tradicija. Njezina je smrt potpuni slom svih Stipančićevih obmana i zabluda, slom svijeta prepuštenog vlastitom nemilosrdnom usudu, svijeta koji se nije snašao ni prilagodio novim vremenima, koji se, oslanjajući se na prošlost, osudio na propast.

Lucija Stipančić

Najsloženiji i najdetaljnije okarakteriziran lik u romanu. Detaljno je psihološki i etički okarakterizirana, njezina je ljepota, senzibilnost i mladenačka živahnost oštro kontrastirana mrtvilo i hladnoći obiteljskoga života i ambijentima obiteljskoga doma. Sputana obiteljskim, etičkim i staleškim odredbama i ograničenjima, Lucija stradava zbog emotivne, odgojne, obrazovne prikraćenosti i životne onemogućenosti. Ona je tragična žrtva predrasuda, društvene sredine i krivog odgoja. Zarobljena je patrijarhalnom stegom, „uskraćeno joj je pravo na naobrazbu, čitanje prema vlastitom izboru, pravo na šetnju, elementarno poštovanje i očinska i bratska ljubav.

Okružena je lažima o očevoj veličini, lažna je i Alfredova ljubav, koja je dovodi do moralnog posrnuća, lažna su i Alfredova pisma o ljubavi, koja su djelo samozatajnog i iskrenog Tintora.

Njezino ponašanje pokazuje naznake nemoćnog otpora i snažne ličnosti koju zatamljuje iskrena privrženost obiteljskom krugu i dobrota. Ona za sebe traži samo pravo na život, a izlaz iz života nalazi u smrti koja predstavlja oslobođenje od patnje. Ostaje velika i veličanstvena u svim nedaćama koje je okružuju. Njena istinska dobrota istaknuta je u dirljivom pomirenju s ocem na smrti, kojem oprašta sve nepravde i zablude.

Najuspjeliji je lik u romanu: ona se jedina usuđuje suprotstaviti despotizmu vlastitog oca, ona pokazuje majci u kakvom je mraku proživjela svoj vijek, ona PROZIRE Jurjevo nepoštenje, ona se bori za ljubav, za mladost, za svoje pravo na život, i podliježe toj borbi.

Lucija je moderno oblikovan ženski lik čije moralno posrnuće Novak poetski oblikuje, suprotstavljajući se tadašnjem licemjerju, staje na njezinu stranu stvorivši lik nježne i ustreptale djevojke koja svoj prvi susret sa životom plaća smrću.

Ona je žrtva prijevara: očeve, bratove, Alfredove. Jedino čitajući lažna Alfredova pisma uspijeva biti ono što jest: zaljubljena, romantična i vesela; čitajući pisma osjećala je dodir slobode. Raskrinkavši prijevaru s pismima, Lucija umire, ali prije smrti želi upoznati mladića koji joj je pismeno iskazao ljubav. Taj susret, lirski snažno dočaran, prvi je Lucijin susret s istinom i ona umire smirena i slobodna.

Juraj Stipančić

Tipični karijerist, egoist i emocionalno otupjela ličnost bez osobnoga, društvenoga i nacionalnoga identiteta. On je tragična žrtva zabluda svog oca, pod utjecajem strogog i despotskog odgoja, formira se u hladnu, ciničnu, bezdušno pragmatičnu i egoističnu ličnost. Blistave i ciljevi koje pred njega postavlja otac ne osmišljavaju Jurjevo postojanje, pa ih on, kao nasilno nametnute vrijednosti, odbacuje i raskida obiteljske veze, bezočno ekonomski upropaštavajući obitelj. Nekada talentiran mladić potpuno se dehumanizira u gradskoj sredini, mađarizira se, odriče se svog podrijetla, obiteljskog imena i bezobzirno uništava oca, majku i sestru. Tipičan je primjer mladića na raskrižju koji izdaje i svoju obitelj i svoj narod. Smisao života nalazi u egocentrično postavljenim ciljevima i užicima.

Kanonik Vukasović

Utjelovljenje ideala i nacionalnih očekivanja tadašnjega, ilirizmom osvještenoga sloja hrvatskog puka. Nerealan pristup stvarnosti, uzvišenost i idealizam u štovanju moralnih, nacionalnih i socijalnih principa, dovode do nerazumijevanja njegovih ideja i očitog sukoba u kojemu Vukasović namjerava ostvariti svoje ciljeve.

Stvaralački postupci

- pripovjednim tehnikama pisac doprinosi napetost i dinamiku radnje
- pripovijedanje, opisivanje, dijalog, monolog, pisma, memoarski i dnevnički zapisi
- opisi interijera i eksterijera imaju ulogu u psihološkoj i socijalnoj karakterizaciji likova, njima pisac i usporava radnju, odlažući rasplete pojedinih epizoda i povećavajuću napetost radnje romana

Realistička obilježja romana

- vremenska i prostorna povezanost sa stvarnim političkim i klasnim previranjima u Novakovom rodnom Senju
- objektivna radnja
- stilsko i leksičko jednostavnost i skladnost
- socijalna tematika

Modernistička obilježja romana:

- pripovjedačke tehnike
- duboka psihološka karakterizacija likova

Osnovni problem Novakove proze- traženje osobne sreće